

KALİTELİ EĞİTİM, EDEBİYAT, FELSEFE VE BİR ROMAN: DİPLOMALI KIZ

Kabul Tarihi: 15.02.2016
Yayın Tarihi: 14.04.2016

Kemal TİMUR*

Öz

Ahmet Midhat'ın bu romanının ana felsefesini, genç kızların eğitimi meselesi oluşturmaktadır. Eserde kaliteli ve sağlam bilgi ve diplomanın bir gün mutlaka işe yarayacağı felsefesi işlenir. Olayların hepsi Fransa'da geçer. Depres ailesi, önceleri çok zengin oldukları hâlde bütün servetlerini kızları Matmazel Julie Depres'nin okumasına sarf edip fakir düşerler. Öyle fakirleşirler ki, günlerce aç susuz ve soğukta kalırlar. Daha önce zengin olan aile, her gün tiyatroya gider, en lüks lokantalarda yemek yer ve en güzel yerlerde eğlenirler. Ancak bütün servetlerini kızlarının okuması yolunda harcayınca fakirleşirler. Matmazel Julie Depres, diplomasını aldığı günden itibaren her gün iş aramaya devam eder; ancak hiçbir yerde iş bulamaz. Başvurduğu bütün kapılar yüzüne kapatılır. Ancak en sonunda Paris'te, meşhur bir iş olan çiçek satıcılığına başlar. Paris'te çiçek satan çok kız vardır; ancak Julie bunlardan farklıdır. O sattığı her buketin içine, okuldan öğrendiği ya da ezberlediği bir şiiri küçük bir kâğıda yazıp koyar. Böylece, çiçek satıcılığında hem meşhur olur hem de çok para kazanır. Kısacası yazar, kişi hangi işi yaparsa yapsın eğitilmiş insanın farklı olduğu felsefesini işlemektedir. Dolayısıyla önceleri diploması bir işe yaramayan Juli'nin, tahsili ve görgüsü iş görür ve çok zenginleşir. İşte bu makalemizde bütün bu konular edebiyat ve felsefe bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kaliteli Eğitim, Edebiyat, Felsefe, Roman, Ahmet Midhat Efendi, Diplomalı Kız

QUALITY EDUCATION, LITERATURE, PHILOSOPHY AND A NOVEL: DİPLOMALI KIZ

Abstract

Basic thought of Ahmet Midhat's this novel is the matter of education of young girls. In this novel philosophy of utility of good quality diploma works a day absolutely is handled. All of the events happen in France. Depress family who are very rich before become poor because of giving all of their money to their daughter Matmazel Julie Depres for her education. They become so poor that they stay even without food and water for days. This family that was rich before used to go to theatre and restaurants and enjoy in qualified places before. But they got poor because of spending all of their money for education of their daughter. Matmazel Julie Depres has looked for a job since getting diploma everyday but she could not. All of the doors she knocked have been closed. But at last she starts to a job of selling flower that is very famous in Paris. There are a lot of girls in Paris who sells flower but Julie is different from all these girls. She puts in bouquets she sell a poem by writing to a piece of paper that she learned or memorized at school. Thereby she not only save money, but also become famous. Shortly, gist of the text is whatever the person labor, it is always obvious the difference of educational person. Accordingly in spite of being useless of Julie's diploma before, afterwards functions because of Julie's education and experience and so gets rich. And in this article, all these themes will be evaluated in the context of literature and philosophy.

Key Words: Quality Education, Literature, Philosophy, Novel, Ahmet Midhat Efendi, Diplomalı Kız

1. Edebiyat-Felsefe İlişkisi ve Roman

Edebî eserlerdeki insanların hayatı ve tabiatı algılayışı ve yorumları felsefenin; sosyal birer varlık olarak birbirleriyle ilişkileri sosyolojinin; giyim-kuşam, gelenek-görenek ve âdetleri etnolojinin; bilinçaltıları, ruh dünyaları ve beşerî hasletleri ise psikolojinin araştırma alanlarına girer. Kimi zaman, edebiyat, bu bilimlerin verilerinden istifade eder. Fakat bu istifade etme, edebiyat bilimi çerçevesinde gerçekleşmelidir. Yani, edebî eserin, edebiyat dışı kriterlere kurban edilmeden, edebî kuralların açıklanıp

* Prof. Dr., Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kemaltimur@hotmail.com

anlaşılmasında yardımcı olmak üzere kullanılması gerekir. Yoksa yapılan araştırma bir edebiyat bilimi çalışması yerine felsefe, sosyoloji veya etnoloji incelemesi olur.

Felsefe daha çok sorgulamak, fikir geliştirmek veya farklı bakış açıları getirmek şeklinde tanımlanır. Sözlüklerdeki açıklamalar ise sıradan ya da çok farklı olmayan tanımlardır. Felsefe ve edebiyat tanımları arasında bir ortaklık bulunmamakla birlikte göz ardı edilmemesi gereken bir kan bağı da vardır. Aslında felsefe, bir nevi edebî metinlerin soru soran biçimidir.

Tarihî süreçte insanın düşünce ve yapıp-etmeleriyle ilgili faaliyetler, üç temel başlık altında toplanmıştır. Bunlar '**felsefe, sanat ve bilim**'dir. Tarih boyunca insanlığın başarıları da bu üç alanda kendisini göstermiştir. Felsefe ile yakın ilişkisi bulunan disiplinlerden birisi sanattır. Edebiyat da güzel sanatların bir türüdür ve bu özelliğiyle de felsefeyle arasında belli noktalarda benzerlik gösterir. Diğer yandan felsefe ile ilgili ilk düşüncelerin, dinî metinlerde, trajedilerde, efsanelerde bulunduğu gerçeği ve yirminci asırdaki felsefi roman türünün gündeme gelişi dikkate alınacak olursa, felsefe ile edebiyat arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu açık bir şekilde görülecektir. Dolayısıyla edebiyat felsefe ilişkisi iki taraf açısından da önemli bir konudur.

Fransa'nın önemli filozof ve edebiyat eleştirmenlerinden Derrida (1930-2004), edebiyat ile ilgili **kurgu**, felsefe ile ilgili olarak da **düşünüm** kavramlarını kullanır. Kurguda esas olan hayal gücü, felsefi düşüncede ise akıldır. Dolayısıyla edebî söylemin hayal gücüne dayanan bir kurgu, felsefi söylemin ise daha çok akla dayalı bir düşünce olduğunu söyleyebiliriz. Her ikisinde de bir söylem veya söyleme biçimi vardır; ancak söyleme biçimleri yöntem olarak farklıdır.

Felsefe ile edebiyatın en büyük malzemesi ve temel kaynağı dildir. Dil ortaklığının dışında felsefenin ele aldığı sorunlar da esasen edebiyatla iç içe olan meselelerdir. Bu yüzden filozof ve yazar ayrımı hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Dolayısıyla filozofların hepsi yazar; edebiyatçıların çoğunluğu ise filozof olarak anılır. Camus (1913-1960) gibi felsefe yapıtı vermeyen ya da Rousseau (1712-1778) gibi filozof olarak anılmayan yazarlar, eserlerinde felsefi sorgulamalar da yaparlar. Bu yüzden felsefe ve edebiyat arasındaki sınırları tam olarak belirlemek zordur. Bu konuda '**felsefe**' sözcüğünün beşiği olan Yunanistan'daki ortamı hatırlamak gerekir. Çünkü Antik çağda Yunanistan'da adeta mitolojik bir dünya kurulmuştur.

Felsefe ile edebiyat ilişkisi, genelde felsefeden edebiyata doğru bir ilişkidir ve felsefenin, edebiyat yapıtının gerisindeki felsefi anlayışı tanımlaması yönündedir. Bununla birlikte, bir kısım edebiyat yapıtlarının da bazı felsefecilere örnek olduğu bilinen bir gerçektir. Felsefe ile edebiyat arasındaki bir diğer ilişki biçimi ise, edebiyat teorisinin oluşumunda ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi, Aristoteles'in *Poetika*, Immanuel Kant'ın (1724-1804) *Yargı Gücünün Eleştirisi*, Hegel'in (1770-1831) *Estetik* adlı eserleri, bu ilişki biçiminin sonucunda oluşmuş başyapıtlardır. Bununla birlikte bütün felsefi özelliklerin bir edebî eserde bulunabileceğini kabul etmek de oldukça güçtür. Bu konuda belki de felsefi-edebî diye adlandırabilecek tezli romanlardan bahsetmek mümkündür. Nitekim Kafka (1883-1924), Camus (1913-1960), Sartre (1905-1980), Dostoyevski (1821-1881) ve Simone de Beauvoir (1908-1986) gibi yazarların eserleri tezli romanlardır.

Aslında hem edebî, hem de felsefi eserler, neticede bireysel bir çabanın ürünüdürler. Ama edebî eserde üslup ve estetik zevk önemli olduğu için esere yazarın üslubu ile estetik zevk anlayışı fazla yansıtılmakta ve böylece yazarın şahsiyeti daha fazla ön plana çıkmaktadır. Felsefi eserde ise, estetik zevk mecburiyeti olmadığı için kullanılan

dil daha soyut ve daha kuru olarak esere yansımakta; dolayısıyla da akıl yürütme ve mantıksal çözümlenmelere daha fazla yer verilmektedir.

Burada edebiyat, bir nevi kavram analizlerinden uzaklaşarak, olayları somut bir hale sokmak suretiyle, felsefenin soyutluğunu ve kuruluşunu gidermeye çalışmaktadır. Felsefi eser ise filozofun eseri olmasına rağmen, bireyselliği aşan bir konuma sahiptir. Ancak bireyselliğin aşılması, o eseri başka bir filozofun da yazabileceği anlamına gelmez. Bu bakımdan sanat eseriyle felsefi eserin konuları ve sahip oldukları bireysellik ve subjektiflik durumları arasında pek de fark yoktur. Ancak felsefi bir eser, daha çok evrenselleştirilebilen bir muhtevayla karşımıza çıkmaktadır. Kant'ın (1724-1804) insan aklını tenkit ve tahlile tabi tutuşu, sadece bireyin aklını tenkit ve tahlil etmesi değildir. Oysa bir romanda ele alınanlar daha çok bireyin yaşam ve düşünceleridir ve olaylar belli bir zaman ve mekânla sınırlıdır. Felsefi eserin konusu ise, zaman ve mekânla sınırlı kalmayıp, yazarın kişiliğinden bağımsız olmak durumundadır. Bir bakıma felsefe, tıpkı bilim gibi gayr-ı şahsi olmak zorundadır. Ama bu ne derece mümkündür? O da ayrı bir tartışma konusudur.

Öyle anlaşılmaktadır ki edebiyat, bir anlatım aracı olarak felsefeye hizmet etmektedir. Daha doğrusu felsefenin soyut ve kuru kavramsal diliyle anlatılamayanlar, edebiyat ile daha rahat dile getirilmektedir. Ayrıca edebiyat, sadece estetik bir heyecan uyandırmakla kalmayıp, belli bir düşünceyi de iletebilmektedir.

Felsefe ile edebiyat arasındaki ilişkinin, kendi kültür tarihimiz açısından değerlendirilmesinde de büyük bir fayda vardır. Çünkü insanımızın dünyaya ve hayata bakışı daha farklı olmuş ve daha ince düşünülmüştür. Ancak bu durum felsefi bir sistematığe bürünmüş olmaktan ziyade edebî ve destanî bir tavır olarak ortaya konmuştur. Bu anlamda Türk edebiyatı ve folkloru Türk felsefesine göre daha fazla gelişmiştir. Dolayısıyla edebiyatımızın, romanımızın ve folklorumuzun ürünleri Türk felsefesinin oluşması, gelişmesi ve zenginleşmesi açısından büyük öneme sahiptirler.¹

2. Ahmet Midhat Efendi-Felsefe ve Roman

Felsefe, edebiyat ve roman ilişkisinden sonra asıl konumuz olan Ahmet Midhat Efendi'nin bu konudaki düşüncelerine yer verelim. Tanzimat döneminde sanat ve matbuat alanında birçok başarıya imza atan Ahmet Midhat Efendi'nin çoğu romanını tezli eser olarak kabul etmek mümkündür. Çünkü Ahmet Midhat Efendi her eserinde felsefi olarak okuyucusuna bir şeyler aşlamak ya da vermek ister. Bu düşüncelerini bazen kahramanlar vasıtasıyla bazen de kendisi bir yazar olarak vermeye çalışır. Kimi zaman da vermek istediği düşüncesinin olumlu olumsuz taraflarını aktararak tercihi okuyucuya bırakır. *Felâh Bey ile Rakım Efendi, Paris'te Bir Türk, Dürdane Hanım, Ahmet Metin ve Şirzad, Acaib-i Alem ve Diplomalı Kız* bunlardan bazılarıdır. Biz burada sadece *Diplomalı Kız* romanını eğitim felsefesi açısından ele alacağız.²

¹ Baştan bu kısma kadar vermiş olduğumuz bilgiler için şu kaynaklara bakılabilir:

Ali Osman GÜNDOĞAN: http://web.deu.edu.tr/felsefe/wp-content/uploads/2014/05/Ali.Osman_Gundogan_Felsefe-Edebiyat.Illiskisi.Sorunu.pdf; Ali Osman GÜNDOĞAN: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/743/9490.pdf>;

Doğuhan Murat YÜCEL: <http://www.dmy.info/edebiyat-felsefe-iliskisi/>

² Ahmet Midhat Efendi'nin Felsefesi ve *Diplomalı Kız* romanıyla ilgili şu kaynaklara da başvurulabilir: Okan Koç, "Toplumsal Değişim Sürecinde Ahmet Mithat Efendi'nin Eğitim Anlayışı", In: 1st International Symposium on Sustainable Development, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina 2009.; Orhan Okay, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi*, M.E.G.S.B Yayınları, Ankara 1989.; Hamide Şule Yiğit, *Türk Düşünce Tarihinde Ahmet Mithat Efendi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (İslam Felsefesi), Ankara 2006.; Ahmet Mithat Efendi, *Felsefe-i Zenan*, Sel Yayıncılık, 2008.; İrfan Göktaş, "Ahmet Mithat Efendi ve Hikmet-i Cedide", Atatürk Üniversitesi Türklük Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum 2010, s. 65-80.; İzzet Şeref, "Tanzimat Dönemi'nde Bir Aydın Olarak Ahmet Mithat Efendi ve Düşünce", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 7, Sayı 31, 2014, s. 279-288.; Cem

3. Diplomalı Kız Romanının Yazılma Felsefesi

Ahmet Midhat Efendi, hemen bütün romanlarına önsöz niteliğindeki açıklamalarla başlar. Aslında burada kitabı niçin kaleme aldığını, asıl amacının, düşüncesinin ya da felsefesinin ne olduğunu da bu mukaddime/önsöz niteliğindeki açıklamalarında dile getirir. Bu romanın girişini de "İfade" başlığıyla şu şekilde açıklar:

"Bu romanı bana ihtar eden şey 'Dick May' namında bir muharririn yazmış olduğu bir fikradır ki Kânûn-ı sâni-i efrencinin yedinci günü neşrolunan *Levant Herald* gazetesinde okumuşumdur. Fıkra'yı aynen tercüme ediyorum yahut onu bast ve temhîd ile bir roman hâline ifrağ eyliyorum zannetmeyiniz. Yalnız ondan aldığım fikir üzerine şu romanı yazarak aslını hiç de ihbar etmemiş olsaydım, hiçbir kimse de bunun muktebes veyahut müstağrak olduğunu anlayamazdı. Anlasaydı bile böyle bir iddiada bulunamazdı. Zira ben Dick May'in yazdığı fikradan onda bir istifade etmediğim hâlde, bu onda biri, kendimden beş yüz misli büyüttüm. Anladınız ya? Dick May'dan hemen hiçbir şey kalmadı. Fakat bunca senelerden beri iltizam etmiş olduğum âdet-i nimet-şinâsiyi bu eserde dahi bozmamak için keyfiyeti bu kadarcık ihtar mecbur oldum. "Naturel" romanlar makbul! Değil mi? Makbul olursa bari tabii romanların işte bu türlü makbul olsun. Dick May'dan aldığım esasın metaneti sayesinde şu eserciği bir 'enfes-i âsâr' diye takdime kadar cüret edebilirim. Vak'a Paris'te geçiyor amma sanki Paris bize meçhul müdür ki dekayıkı anlaşlamasın? İstanbul'dan daha bile maruf değil midir? Vak'a gayet tabii, gayet âlî olduktan fazla bir de el-yevm Avrupa ukalâsını düşündüren ve hatta bizce bile pek çok dür-endişleri daha vukuundan, husulünden evvel yıldırın bir mes'ele-i mühimme-i ictimaiyyeyi kat'iyen hâlle ediyor. O mes'ele-i mühimme dahi 'terbiye-i nisvân' meselesidir. İşin alt tarafını romanda görürsünüz!"³

Buradaki cümlelerde görüldüğü gibi yazar romanın konusunu nereden aldığını, onu nasıl değiştirdiğini ve bu haber dolayısıyla asıl düşüncesini ya da felsefesini nasıl dile getirmek istediğini açıkça dile getirmektedir.

4. Paris, Ahlakî Yozlaşma ve Tarafsızlık

Yazar, romanını nasıl kaleme aldığını açıkladıktan sonra Fransa'dan, Paris'ten, Paris'teki kadın ve erkeklerden, insan sınıflarından, fakirlerden, kadın ve erkeklerin nikâh kıymadan önce beraber yaşadıklarından ve bir iki yıl beraber olduktan sonra küçük bir kısmının anlaşarak nikâh kıydıklarından, kadın ve erkeklerin ahlakî yozlaşmalarından bahseder ve sözü Depres ailesine getirir. Demircilik işiyle uğraşan ve bu yolda iyi para kazanan Jean Depres'in, birkaç kadınla beraberlik yaşadığından sonra çamaşırcılık işiyle meşgul olan Madame Jean Polini, Depres ile nikâhsız olarak uzun süre yaşadığını ve Polini'nin hamile kalmasından sonra nikâh kıydıklarını anlatır.⁴ Aile, Paris'te bir apartmanın mansardında, yani çatı katında hayatlarını sürdürmektedir. Julie adındaki kızları doğduktan sonra sandıklarında yüklü miktarda para biriktirmişlerdir.

Babası kızını iyi okullarda okutmak ister. Zengin ailelerin çocukları gibi bir hayat sürmesi için gayret sarf eder. İster giyim konusunda ister yiyecek hususunda, kızı ne isterse alır. Jean, kızının eğitimine bu şekilde önem verir. Anne ise kocasının bu durumuna karşı çıksa da ona engel olamaz. Ahmet Midhat ise bu karı ile kocanın bu farklı olan düşüncelerini ya da bu konudaki felsefelerini anlatır ve ikisinin de kendine göre haklı ve haksız oldukları tarafları değerlendirdikten sonra şunları söyler:

"Bu karı ile kocanın hangisinin haklı olduğunu karilerimiz (okuyucularımız) düşünün dursunlar. Biz hikâyemizde devam edelim. Yani bu hikâyede bol bol mülâhazalar serdeder bir feylesof olmayalım da yalnız

Doğan, "Doğu İle Batı Arasında Bir Türk Filozofu: Ahmed Midhat Efendi'nin Hayatı Ve Bilimsel/Felsefi Düşünceleri Üzerine", EKEV Akademi Dergisi, Yıl: 17 Sayı: 56, Yaz 2013, s. 191-216.; Sezai Coşkun, "Felsefi Mücadelesinde Ahmet Midhat Efendi", Ölümünün 100. Yılında Ahmet Midhat Efendi Sempozyumu, Aydın Üniversitesi Yayınları, 24-25 Aralık 2012, s. 117-130.

³ Ahmet Midhat Efendi, *Diplomalı Kız*, Yayına Hazırlayan: Erol Ülgen, M. Fatih Andı, Kâzım Yetiş, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 5.; Bu konuda şu çalışmaya da bakılabilir: Selçuk Çıkla, "Ahmet Mithat Efendi'nin Roman Yazma Yöntemi", *TÜBAR-XXXVII / Bahar 2015*, s. 82.

⁴ Bu konuda şu çalışmaya da bakılabilir: Mustafa Karabulut, "Tanzimat Dönemi Türk Romanlarında İstanbul ve Paris'e Bakış", *Erdem Dergisi*, Sayı 56, 2010, s. 107-108.

vukuatı nakleder bir hâki olalım. O feylesofluk vazifesini de karilerimiz ifa eylesinler. Hangi ciheti tercih lazım geleceğini kendileri düşünsünler."⁵

Ahmet Midhat bu değerlendirmesiyle aslında kendisinin romandaki olayların akışına müdahalesinin olmadığını bu konuda tarafsız davrandığını, daha doğrusu realist bir tarz sergilediğini vurgulamış olmaktadır.

5. Diplomalı Kız Romanının Ana Felsefesi

Ahmet Midhat'ın bu romanının ana felsefesini, genç kızların terbiyesi, eğitimi ve özellikle de kızlar için diplomanın önemi oluşturmaktadır. Eserde kaliteli ve sağlam bilgi ve diplomanın bir gün mutlaka işe yarayacağı felsefesi de işlenir.

Romandaki olayların hepsi Fransa'da geçer. Depres ailesi, önceleri çok zengin oldukları hâlde bütün servetlerini kızları Matmazel Julie Depres'nin okumasına sarf edip fakir düşerler. Öyle fakirleşirler ki, günlerce aç susuz ve soğukta kalırlar. Daha önce zengin olan aile, her gün tiyatroya gider, en lüks lokantalarda yemek yer ve en güzel yerlerde eğlenirler. Ancak bütün servetlerini kızlarının okuması yolunda harcayınca fakirleşirler. Matmazel Julie Depres, diplomasını aldığı günden itibaren her gün iş aramaya devam eder; ancak hiçbir yerde iş bulamaz. Başvurduğu bütün kapılar yüzüne kapatılır. Ancak en sonunda Paris'te, meşhur bir iş olan çiçek satıcılığına başlar. Paris'te çiçek satan çok kız vardır; ancak Julie bunlardan farklıdır. O sattığı her buketin içine, okuldan öğrendiği ya da ezberlediği bir şiiri küçük bir kâğıda yazıp koyar.⁶ Böylece, çiçek satıcılığında hem meşhur olur hem de çok para kazanır. Kısacası yazar, **kişi hangi işi yaparsa yapsın eğitimi insanın farklı olduğu felsefesini** özellikle vurgulamaktadır. Dolayısıyla önceleri diploması bir işe yaramayan Julie'nin, tahsili ve görgüsü iş görür ve ailesiyle çok zenginleşir.⁷

6. Önemli Eserlerin Zor Dönemlerde Yazılma Felsefesi

Ahmet Midhat'ın, Julie'nin eğitimi ve geçim sıkıntılarıyla ilgili yorumları ve felsefi düşüncesi yukarıdaki felsefi mülahazalardan sonra da devam eder. Bu konuda bazen kendisi bazen de Jean Depres ile Madam Polini'yi karşılıklı olarak konuşturur. Kızın annesi Polini, baştan beri maddi düşünerek, Julie'nin eğitimine karşı çıkmaktadır. Baba Jean Depres ise her şeye rağmen kızını en iyi okullarda okutma taraftarıdır ve bütün itirazlara rağmen kızını en iyi okullarda okutacaktır. Nihayetinde kızı okuldan mezun olur ve diplomasını alan Julie, artık '**diplomalı kız**' olmuştur. Ancak Julie'nin diplomasını aldığı sırada Fransa'da yüzlerce kız öğrenci, onun gibi muallimlik belgelerini almışlardır. Dolayısıyla onun öğretmen olması zor gözükmektedir. Anne-baba biriktirdikleri bütün paralarını da onun eğitimi yolunda harcamışlardır. Baba Jean, maddi sıkıntıdan zature hastalığı geçirir. Ona da ek masraflar yapılır. Hastalığından sonra eski gücünü kaybettiği için artık demircilik mesleğini de zor yürütmektedir. Evdeki paralar bitince bu defa da evdeki bütün eşyalar düşük fiyatlarla satılır. Onlar da bitince başta da belirttiğimiz gibi Paris'teki bir binanın çatısına, beş parasız ve eşyasız olarak, sığınmak zorunda kalırlar. O yıl Paris'te kış da çok zor geçmektedir. En son Jean Depres o para biriktirdikleri sandığı da

⁵ *Diplomalı Kız*, 2003, s. 19.

⁶ Bu konuda şu çalışmaya da bakılabilir: Ferhat Korkmaz, "Ölümünün 100 . Yılında Büyük Bir Romancıyı Anmak" *The Journal of Academic Social Science Studies JASSS*, Volume 5 Issue 5, October 2012, s. 205.

⁷ Bu konuda şu çalışmaya da bakılabilir: Başak Bitik, *Okurunu Arayan Romanlar: 19.Yüzyıl Osmanlı-Türk Romanlarında Okur Profili*, Yüksel Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s. 23-24.

yakmak zorunda kalır. Sonunda Jean, bir şekilde teselli bulmaya da çalışır. Ancak eşi Polini ile kızı Julie'ye bu konularda felsefi mülâhazalarda bulunsa da onları pek ikna edemez. Jean Depres ise, Fransa'daki bütün yazar ve şairlerin asıl sıkıntı yaşadıkları dönemlerde, yani asıl bu zor anlarında güzel eserler ürettiklerini vurgular. Ahmet Midhat ise, bütün bu yönleriyle Jean Depres'in bir filozof ve aynı zamanda dinsiz olduğunu da dile getirir:

"Hatta Jean Depres feylesof bile idi. Papaz takımını sevmeyip Voltaire mezhebine zahib olanları seviyordu. Hürriyet-i akîde taraftarı olup "ben dinsizim!" dediği zaman adeta mağrur görünüyordu. Vakıa din ne olduğunu bilmediği gibi, dinsizliğin ne olduğunu hiç de bilmiyordu. Ama Jean Depres değil, bu davada bulunan sair binlerce, yüz binlerce, milyonlarca insanlar için bile bu davada bulunmak için bir şey bilmek lazım gelir mi? Hiç bir şey bilmedikten sonrası "Dinsizim!" demekle "Dindarım!" demenin de farkı olamaz."⁸

Julie, on dört yaşındadır. Ne iş bulabiliyor ne de başka işte çalışabiliyordu. Birçok işyerine başvurduğu halde hiç bir yerden olumlu bir cevap alamıyordu. Evlenme teklifinde bulunan kimse de çıkmamıştır. Aile ise maddi manevi perişan durumdadır. Çaresizlik içinde kalan Jean Depres yine filozofça düşüncelerle ailesine teselli vermeye çalışır. Ancak karısını bu felsefi düşüncesinde yine ikna edemez:

"Hastalıktan sonra biçare Jean'ın tab'ına da bir tuhafılık geldi. Bazı kere o kadar derya-dil olur, o kadar feylesoflaşır ki zevcesi kendisini ne kadar muaheze ederse etsin asla kızmayıp hatta kızının ilm ü irfanından vuku bulan iktibâsâtı sayesinde gerçekten feylesofluğa karîb bir surette beyân-ı mülâhazât ile zevcesini teskine, tesliyyete de sa'y ve gayret eylerdi. Ezcümle bir gün fakr u zaruretten ziyadece sıkıldıkları bir anda demişti ki:

-Karıcığım! Fakr u zaruret denilen şeyi felaket sanma! Düşün ki Julie bize ne güzel şeyler okuyordu. **En büyük şairler fakr u zarurette sefalara bulmuşlar. Servet ü sââmânı ona feda eylemek istidadını göstermişler.** İşte bunları Julie'ye tekrar okutarak biz de müteselli olalım.

Fakat dūr-endîş Polini'ye böyle sözler tesir mi ederler? Polini dahi bilmukabele demişti ki:

-O yoldaki âsâr-ı edebiyeyi okuyup zevkini sürmek dahi reddolunur saadetlerden değildir ama bir kış gecesi, kuvvetli et suyundan yapılmış bir tabak çorba, mükemmel bir pisi balığı tavası, âlâ bir "colette" bir hindi ile bir de mükemmel meyvelerden ve bunları en âlâ şaraplarla tertîb eyledikten sonra harıl harıl yanan bir ocağın karşısına geçerek tesri'i hazm için birkaç da likör içilirken okumalı. Yoksa soframızda katığımız kara zeytine kadar indiği bir zamanda âsâr-ı edebiyeye karın mı doyurur? Keyfe mi gider?"⁹

Ahmet Midhat, bu romanın bütününde bu konularda karı koca ve kızını filozofça konuşturur ve kendisi de bazen felsefi mülâhazalarda bulunur. Yine soğuk bir kış gününde baba Jean, kızına kendilerine Victor Hugo ya da Lamartine'den bazı şiirler, nesirler okumasını ister. Ancak Polini daha önce yüksek fiyatlarla aldıkları kitapları ucuz fiyata eskiciye vermiştir. Ancak hiç de önemli değil. Çünkü kızı Julie bütün o kitaplardaki şiirleri ezberlediğinden problem olmaz ve onlardan ezberlediği şiirler okuyunca babanın koltukları kabarıp ve Polini'nin onları küçümsemesine rağmen Jean Depres kızıyla iftihar eder.

"Fîlvaki o akşam Julie pederine bir müsamer-i hikemiyye yaptı ki Jean'ın da bunu bihakkın takdir edememiş olduğunu zannetsek zannımızda hatamız olamaz. Vakıa kızcağızın okuduğu şiirleri gayet tatlı okuduğunu anlayabiliyordu ama ne kadar tatlı olduğunu tayin edemezdi. Bilemezdi ki kaç yüz şakirtten kaç tanesi bu kadar hüsn-i kıraate muvaffak olabilir.

Jean'ın bilemeyeceği şey yalnız bu mudur ya? Julie mesela kışın şiddeti hakkında Racin'in bir manzumesini okuyorsa:

-Boileau dahi bu yolda şunu söylemiştir. Voltaire bunu şöyle tasvir etmiştir. Moliere'in de bu babdaki şu tasviri biraz daha mizah-güyanedir. Jean Jacques Rausseau bunu nesren şöyle eda etmiştir. Şu da Alfred de Musset'nindir, diye yirmi otuz ve bazı mesailde kırk elli edibin asarını dermeyeran idiveriyor. Ne servet-i edebiyeye!"¹⁰

⁸ *Diplomalı Kız*, 2003, s. 19.; Bu konuda şu çalışmaya da bakılabilir: Kemal Timur, "Tanzimat Dönemi Türk Romanında Din Duygusu ve İnançlar", *Turkish Studies Dergisi*, Sayı 4, 2009.

⁹ *Diplomalı Kız*, 2003, s. 26-27.

¹⁰ *Age.*, s. 33.

Ahmet Midhat bu paragrafın son cümlesinde "Ne servet-i edebiye" derken aslında eğitim/öğretimin, bilginin maddi ve manevi olarak büyük bir edebi sermaye olduğuna dikkatleri çekerek felsefi olarak yine bilginin önemini de vurgulamış olmaktadır.

7. Diploma ve Eğitimin Karın Doyuramadığı Felsefesi

Jean Depres ailesi yine bir gün aç susuz yatarlar. Jean soğuktan sabahı zor eder. Sabah aç karına işine gider. Julie de yine iş aramak için yollara düşer. Evde kalan ekmek kırıntılarıyla idare eden Polini ise en azından ısınmak için komşularına gitmeyi düşünür. Ancak gidebilecek komşu da bulamaz. Çünkü Fransa'da komşuluk ilişkileri iyi değildir ve kimse böyle muhtaç duruma düşmüş bir kadını kabul etmeyecektir. Çaresizce düşünürken, artık soğuktan dayanamaz ve binanın kapıcı kadınına sığınmak zorunda kalır. Orada biraz ısınır. Ona bazı şeyler anlatmaya çalışır; ancak kapıcının hanımı bundan pek de memnun olmaz. Kadının kocası da bunların fakir olduklarını bildiği için karısına bunlara para gibi bir yardımda bulunmaması konusunda tembihte bulunmuştur. Julie ise daha önce iş başvurusunda bulunduğu postaneye gider. Dilekçesini inceleyen memurla görüşür. Buradaki memur, kendisine iş verilmeyeceğini söylediği gibi bazı uygunsuz tekliflerle kızın onurunu da kırar. Bunlara üzülen Julie daha önce iş başvurusunda bulunduğu elbise mağazasına gider. Oraya iş başvurusunda bulunan kişilerin, avans olarak yüklü miktarda para bırakmaları gerektiğini öğrenir. Gelen kişilere elbiseleri beğendirmek için verilecek iş için de Julie'nin tipi, görünüşü engel olur. Yani bir nevi mankenlik görevi olan bu işte de bir umut bulamaz. Diğer taraftan, eve aç susuz dönen Jean, karısıyla aç susuz ve soğukta beklerken, kızları Julie gelmeyince umutsuzluğa düşerler. Kendisine kıydı diye olumsuz şeyler düşünürler. Nihayet, Julie yorgun argın, gün batımından üç dört saat sonra eve döner. Dönerken, bir gazeteye sarılmış büyük bir ekmek ve sucukla döner. Buna sevinen anne baba o ekmek ile sucuğu hangi parayla aldığını sormaya bile cesaret edemezler. Felsefe olarak daha önce kız ile baba, eğitime ve diplomaya önem verdikleri halde Polini ise farklı düşünmüştür. Polini, kocasına kızı okuttu ve parasını bitirdi diye hep yüklenmiştir. İşte bu durumu yaşayan baba ile kız da eski felsefe ve düşüncelerinden vazgeçerler ve Polini'nin bu konuda haklı olduğunu itiraf ederler. Yani **diploma ve eğitimin karın doyurmadığı felsefesini**. Bu yaşananlar üzerine Polini: "**Diploma karın doyurmaz. Diploma kâğıdı bank kamesi değildir**" ki dediğinde Jean da içten gelen bir tasdikle başını öne eğip ve sadece kızlarına bir diploma kazandırmak için gayret sarf edenlere değil; kızlarını bu yolda yoranlara bile lanetler okumaya başlar.¹¹

8. Öğrenilen Şeyin Mutlaka Bir Gün İşe Yarayacağı Felsefesi

Başta da tekrar ettiğimiz gibi Matmazel Julie Depres, öğretmenlik diplomasını alıp okuldan mezun olduğu hâlde hiçbir yerde mesleğiyle ilgili iş bulamaz. Dolayısıyla aldığı diploma bir işe yaramaz. Maddî olarak bütün servetlerini kızlarına harcayan ailenin durumu, gittikçe daha da kötüleşir. Kiralarını ödeyemez, günlerce aç ve susuz kalır ve sonunda ailece hastalanırlar. Kızları ise, diplomasını aldığı günden itibaren her gün iş aramaya devam eder; ancak hiçbir yerde iş bulamaz. Başvurduğu bütün kapılar yüzüne kapatılır. Ailenin bu sefil hayatı sürerken Matmazel Julie Depres, iş bulup eve bir parça kuru ekmek almak için yine sokağa çıkar. Bir bulvarda düşünürken karşıdan gelen cenaze alayını seyrediyor. Cenaze üzerine atılan bir çiçek buketi yere düşer. Matmazel Julie Depres, o buketi alıp satmayı düşünür. Ancak yoldan geçen bir adam ile bir polis memuru kendisini görürler. Yoldan geçen adam bu çiçek buketini tekrar cenaze alayına yetiştirip vermesini ister ve dindar isen bunu mutlaka yapman gerekir, der. Bu vesileyle yazar da Matmazel Julie Depres'nin dindarlığıyla ilgili yine yoruma dayalı felsefi mülahazalarda bulunur:

¹¹ Age., s. 53-54.

“Evet! Matmazel Julie Depres dinsiz değil idi. Haksübhanehu ve teâlâ hazretlerinin varlığına, kudretine imanı var idi. Kendi kendine dedi ki: Bu hazineyi bana Allah gönderdi. Benim kurduğum tedbiri yalnız tevsi için değil belki onun meşruiyetini makbuliyetini bana ispat için bunu gönderdi. Bu benim malımdır. Müteveffa Kont’un mezarı üzerinde yüzlerce buket birikecek. Hepsi çürüyecek. Hepsi israf! Bari bu çürümesin! Kont mematından sonra da bir fakiri minnettar etmiş olsun. Polisin olduğu yerden birkaç yüz adım ayrıldıktan sonra Matmazel Julie Depres sağ tarafa sapıp mahallat içine daldı. Bu firarı, icra-yı sirkat ederek polis elinden kurtulmağa çalışan sârkın firarına benzemiyor idi. Hayır! Matmazel Julie Depres’nin vicdanı müsterih ve mutmain idi. Polisin nazarından kendini kurtarabilse dahi Hakteâlânın nazar-ı ıttılaından kendini saklayamayacağını pek âlâ bildiği hâlde mücerret şu çiçek kendisine min-kıbeli'r-rahmân bir alâmet-i imdad bir beşaret-i muvaffakiyet olarak gönderildiğine inandığı için vicdanen mutmain ve müsterih idi.”¹²

Matmazel Julie Depres, aldığı o çiçeği cenaze alayına götürmez. Bir çiçekçiye götürür. Çiçekçi ise, bu çiçeğin yüz franktan fazla para edeceğini söyleyince Julie şaşırır ve size versem kaç para verirsiniz diye sorar. Çiçekçi bu sefer çok cüz’î bir fiyat vereceğini söyler ve çiçekçilikle ilgili bilgiler de aktarır. Matmazel Julie, bunları dinler ve aynı şeyi yapıp para kazanmaya karar verir ve oradan ayrılır. Ayrıca çiçekçiye bu çiçeğin Allah tarafından kendisine gönderildiğini, bundan dolayı fazla para edeceğini söyler. Daha sonra Paris’te, meşhur olan çiçek satıcılığına başlar. Paris’te çiçek satan çok kız vardır; ama Julie bunlardan farklıdır. O sattığı her buketin içine, okuldan öğrendiği ya da ezberlediği bir şiiri küçük bir kâğıda yazıp koyar. Böylece, çiçek satıcılığında hem meşhur olur hem de çok para kazanır. Yazar, Julie’nin çiçek satarken güzel şiirler okuyup hitap etmesini, papazların kilisede vaaz vermesine benzetir. Dolayısıyla önceleri diploması bir işe yaramayan Julie’nin, tahsili ve görgüsü iş görür ve çok zenginleşir.¹³

Aslında bundan şu sonucu çıkarabiliriz: **Öğrenilen şey mutlaka bir gün işe yarayacaktır.** Bir de Matmazel Julie Depres, genç bir kız olması hasebiyle, kızların eğitilmesinin ne kadar önem arz ettiğini anlamaktayız. Ahmet Midhat, belki de bu romanı, o dönemde kızların eğitimine önem verilmediğini belirtmek ve teşvik etmek için yazmıştır. Zenginleşen Julie, bu durumunu anne ve babasına söylemez. Onlara sürpriz yapmayı düşünür. Hatta onun işini gizlemesi, kıskanç olan kapıcı ve hanımının iftiralara bile sebep olur. Kızın, bu paraları meşru olmayan yollarla elde ettiğini anne ve babasına söylerler. Julie, kazandığı paralarla lüks bir ev satın alarak anne ve babasını oraya davet eder. Daha sonra bütün olanları, anne ve babasına anlatır. Zor günler geçiren anne ve baba, sevinirler ve sonunda aile, mutluluğa kavuşmuş olur.

Ahmet Midhat, Julie’nin çiçekçilik işine başlama durumunu yorumlarken aslında burada diplomanın önemli olduğu tezini ya da felsefesini kuvvetlendirmek peşindedir. Yani bu durumu bu konudaki felsefesine delil olarak okuyucularına sunuyor. Belki biraz uzun olacak ama Ahmet Midhat’ın cümleleriyle vermek istiyorum:

Julie’nin çiçek satması, ne "Bakınız, bakınız! Ne güzel güllerim var!"

şeklindeki sözlerine; ne de bizim Çingene kızların:

"Aa! Ne güzel (?) çiçekler!.. Küskün barıştırr, sevgili kavuşturur!" şeklindeki kepezelik ilân eden sözlerine benziyor.

"Julie ise kibardan olan müşterilerini Fransa’nın en benâm şairlerinin gül hakkında söyledikleri en lâtif şiirleriyle karşılıyor. Bunları o kadar da güzel bir talâkat, bir azûbet ile okuyor ki kadın erkek mârrîn ve âbirîn (gelip geçenler) mahsûsen durup dinliyorlar. Hele aralıkta bir meselâ yine gül takdimindeyse zevcesini ya kızını koluna takmış olan Mösyö’ye hitaben:

"Takmış o senin koluna bak gül destin

Ver sen de onun destine bir gül-deste"

¹² Age., s. 59-60.; Bu konuda şu çalışmaya da bakılabilir: Kemal Timur, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar 1872-1896*, Elips Yayınları, Ankara, 2006.

¹³ Bu konuda şu çalışmaya da bakılabilir: Mehmet Emin Uludağ, "Ahmet Midhat Efendinin Diplomalı Kız Romanın Çağdaş Eğitim Açısından Çözümlemesi", *Ölümünün 100. Yılında Ahmet Midhat Efendi Sempozyumu*, Aydın Üniversitesi Yayınları, 24-25 Aralık 2012, s. 157-166.

diye bir beyit inşâd ediyor ki o zat henüz mesmû olmayan bu sanatlı beyti hangi şairin eser-i tab'î âlem-pesendidir diye düşünmeye başladığı zaman zavallı Julie Mösyö'nün kulağına eğilerek gayet mütevazîâne ve mahcûbâne bir tavırla:

- Bu da **muallimelik diplomasını haiz olan çiçekçinin** mahsûl-i tab'îdir.

deyiverince Mösyö'yü hayret bürümek mümkün olamıyor. O saat anlaşılıyor ki kızcağızın kendisine isnat eylediği '**muallimelik diploması**' öyle isnâd-ı 'mâ-lem-yekûn' değildir. Zaten esâtize-i üdebânın o âsâr-ı nefsesini tamam nefasetine mütenasip bir suretle okuyabilmek her olur olmaz muallimelere de müyesser olamaz ki.

Binaenaleyh Julie'nin takdim eylediği çiçek desteleri hiçbir taraftan reddolunmuyorlar. Hiçbir taraftan da bir franktan aşağı para verilmeyip çok taraflardan ikişer, üçer, beşer frank dahi verildiği oluyor.

Hatta bir defasında Julie'nin çiçek takdim ettiği bir Madamın yanındaki Mösyö Julie'ye beş franklık bir lira çeyreği vermiş olmasını Madam az görerek:

- Bu beş frank Corneille'in manzumesine mi yoksa matmazelin bu hüs-n-i kiraatine mi?

diye Mösyö'nün para çantasını eline almış ve derunundan çıkardığı yirmi franklık bir tam lirayı kızcağıza inayet ve ihsan eylemişti.

Bu teşebbüsü mevki-i icraya vaz'ının mebâdîsinde Julie o kadar mahcup oluyordu ki okuduğu şiirlerde asıl talâkatını bihakkın gösteremeyerek bayağı kekeliyordu. Amma tiyatrunun kibar müdavimini talâkatın bu derecesini de herkese müyesser olabilecek umumî şeylerden göremeyip pek fevkalâde buluyorlar ve '**diplomalı kızı**' ona göre mükâfatlandırıyorlardı. Bir de Julie elini cebine sokarak orada avuç dolusu para birikmiş olduğunu görünce, bir de Julie pederinin iktidarı kendilerini kuru ekmekle de besleyememek menzilesine indiğini düşününce mahcubiyeti filânı bırakarak mevhibe-i talâkatını tamamı tamamına göstermeye başladı ki zavallı kızcağızı uzaktan işitenler bile yanına sokulmaya can atar oldular.

Çiçek satan sair kızlarda bile bir hayret. Bunlar Julie'nin karşısında ay şeklinde bir vaziyetle dizilip hele hasetlerinden:

- Bu geveze kız ne efsunlar okuyor?

diye istihzaya kalkıyorlar idiyse de sâmiîn bu terbiyesizleri kemâl-i nefretle takdir ediyorlardı. Vakia bunlar için arlanmak kabil olamaz. İçlerinden en arsız:

- Öyleyse gidelim 'biz de birer diploma alalım. Anlaşıldı ki râğbet diplomalıyarmış'

deyince cümlesi kahkahalarla gülmek derecesinde rezaleti tezyid eyledilerse de o sırada tiyatroya bir senatör girmekte bulunarak kendisini tanıyan polis memuruna:

- Bu terbiyesizleri ne söyleyip duruyorsunuz? Şu kızın inşâdındaki letafeti ihlâl ediyorlar. Defediniz şunları! demesiyle araya polis karışarak cümlesi defolunmaya kadar varmıştı.

O gece tiyatrodan ne güft ü gü! Ne kal u kıyl!

-Diplomalı şükûfe-fürûşu gördünüz mü?

-Hayır!

-Aman görülecek, dinlenecek şey!

-Güzel mi?...¹⁴

Yazar onları bu şekilde karşılıklı konuşturmaya devam ederek asıl felsefesini vermek istemektedir.

9. Bilerek Hata Yapılmaz Felsefesi

Julie, yukarıda da bahsettiğimiz gibi çiçekçilik mesleğine başlar ve kısa bir zaman içinde zengin olur. Fransa'nın meşhur gazeteleri bile kısa sürede zengin olan bu kızın şöhretinden bahsederler. Anne babası bu gazeteleri okumadıkları için ondan haberdar olamazlar. Julie, bütün bunları anne babası ve çevresinden gizler. Kapıcı ve karısı ise Julie'deki değişimleri, kılık kıyafetinin değişmesini, eve getirdiği yiyecekleri, eve arabayla getirilmesini yanlış yorumlarlar. Onlara göre bu kız kötü yollarla para kazanmaktadır ve her gün farklı bir erkekle beraber olmaktadır ve o şekilde para kazanmaktadır. Kapıcı, bir iki defa her şeyi göze alarak onu takip eder. Kızın uğradığı her yeri yine kötü ve yanlış yorumlar. En sonunda bu durumu anne babasına aktarmanın bir vazife olduğunu düşünerek anlatır. Babası pek inanmasa da kapıcının, anlattıklarından dolayı kızından şüphelenir; ancak ona hiç bir şey hissettirmez. Kapıcı ise onu takip etmeye ve bir kaç defa da önüne çıkıp ev kirasını kızdan isteyerek onu rahatsız eder. Julie ise onu yine oyalayıcı cevaplarla

¹⁴ *Diplomalı Kız*, 2003, s. 62-63.

başından savar. İşte bu kötü zanları yorumlayan Ahmet Midhat, hiç bir insanın bilerek kötülük yapmadığı felsefesini şu cümlelerle dile getirir:

"İnanmalıdır ki cihanda en mel'un insanlar bile yaptıkları fenalığı 'fenaliktir' diye bilerek yapmaz. O fenalıkları irtikâplarından dolayı mutlaka kendilerini mazur görürler. Hatta iyilik yapıyoruz diye yaparlar. Eğer insanoğlunun yaptığı fenalıkları vicdanlarının da hükümlerine muvafık olarak fena görmeleri lazım gelseydi cihanda fenalık pek az olur ve adeta insanîyet için bunların bir şeyn-i azim olması derecesindeki bedbahtlık gereği gibi ortadan kalkardı."¹⁵

Netice: Zorluktan Sonra Mutlu Olma Felsefesi

Julie, bütün ihtiyatına rağmen bir gün olanları anne babasına anlatmak zorunda kalır. Ancak bunun için babasından iki haftalık mühlet vermesini ister. Baba da bunu kabul eder. Julie, bu iki haftalık zaman zarfında, Paris'te mükemmel ve dayalı döşeli bir ev satın alır ve onları bir mektupla buraya davet eder. Gelen anne ve babası, rüyadaymışlar gibi her şeye hayret ederler. Kızlarına gözyaşları içinde minnetle teşekkür ederler. İşte bu arada yine başta yaptıkları tartışmaya başlarlar. Yani 'eğitim öğretim, kızların eğitimi ve diplomanın önemi' konusunda felsefî tartışmalarını başlatırlar ve bu defa, tabi ki baba, kendisinin felsefî görüşü kazandı diye sevinir. Polini ise yine kendi felsefî düşüncesinde ısrar eder. Kızının bu paraları '**diplomayla değil ticaretle kazandığını**' vurgular. Ahmet Midhat ise yine işin ortasını bulmak ister ve bunu da Julie'ye söyler. Böylece yazar, ikisinin de haklı oldukları taraflar olduğunu vurgular. Onlardan dinleyelim:

"Ee, artık sevinçlerinden akıtacak gözyaşları dahi bulamaz oldular. Bir maişet-i bahtiyarane ki varidatlarının yarısıyla aklıane ve muktesidane yaşayabilecekler.

Encam-kâr pederi validesine bir tavr-ı serzenişle dedi ki:

-Ben sana demedim mi Polini? Bir gün gelecek ki Julie'ye harcettiklerimizi Julie maaziyadetin ödeyecek demedim mi?

Polini de tavr-ı serzeniş takındı. Dedi ki:

-Muallimlikle değil! Çiçekçilikle!

-Nasıl çiçekçilikle? Muallimlikle!

-Nasıl muallimlikle? Çiçekçilikle! Davayı yine Julie hâlleyledi. Dedi ki:

-**Anacağım! Babacağım! Şükûfe-fürûş dahi olacak olsa, kızları yine muallime diplomasına nail etmelidir.**"¹⁶

Ahmet Midhat Efendi, onları bu şekilde konuşturduktan sonra romanını şu cümlelerle noktalar ve onun bu romanla hangi '**düşünceyi ya da felsefeyi**' amaçladığını da daha açık bir şekilde öğrenmiş oluruz:

"Evet! Julie bu meseleyi pekâlâ hâlleyledi. Şükûfe-fürûş dahi olacak olsa kızları terbiye ve talim etmelidir. Yalnız çiçek satmakla şu saadete nail olmak mümkün olsaydı her şükûfe-fürûş kızlar nail olabilirdi. Terbiye ve talim-i nisvân için memâlik-i sâirenin de Fransa'dan farkı yoktur. Hatta bizim dahi farkımız yoktur. Bir kız her ne olacak olursa olmalı, talim ve terbiyesini ikmâl etmiş bulunmalı. 'Bizde kızların talim ve terbiyesine lüzum yoktur' demek için 'Bizde erkeklerin de talim ve terbiyesine lüzum yoktur' diyebilmek cesaretini peyda etmelidir. Ama kızların terbiyesine "o kadar" lüzum olmadığı dava edilebilecekmiş. Terbiye ve talimin o kadarı bu kadarı olamaz. Nisvân dahi cemiyet içinde yaşadıkları medeniyete-i insaniyenin azasından tanındıkça erkeklerin talim ve terbiyeye ne kadar ihtiyaçları varsa kadınların da o kadar ihtiyaçları vardır. Bunu şimdiki zamanlarda inkâra cesaret edecek olanları müstakbel mutlaka tezkib edecektir. Kadınlardan dahi **tabibeler, eczacılar, cerrahlar, kabileler, muharrirler, feylesoflar, muallimeler**, fâlanlar, filânlar çoğalıp meydan aldıkları zaman o tezkib-i maddî vukua gelecektir.

¹⁵ Age., s. 93.

¹⁶ Age., s. 107.

Ama o zaman ne zamandır? Daha çok uzakta mıdır? Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez!"¹⁷

Makalemizin başında edebiyatın, kurgusal olma ve hayal gücünden beslenme imkânına sahip olduğunu belirtmiştik. Diğer yandan felsefenin temellendirme, gerekçelendirme, sonuca gitme zorunda olduğu halde edebiyatın, sadece çağrışımlarla, betimlemelerle ve dili estetik açıdan, zevke hitap edecek biçimde kullanmakla yetinebildiğini de vurgulamıştık. Böyle olmakla birlikte Ahmet Midhat Efendi birçok romanında olduğu gibi, bu romanında da bir nevi felsefesini açıklayarak kahramanların neden öyle davrandıklarına dair gerekçeler ileri sürmüştür. Yine felsefeye oranla daha fazla kişiye hitap eden edebiyatın bilgi vermek gibi bir amacı olmadığı halde Ahmet Midhat Efendi bu romanında bu kurala da uymamış ve zaman zaman araya girerek bilgiler de vermeye çalışmıştır. Son olarak felsefi eserin, en yüksek genellik derecesinde bir bilgi arayışına yönelik olduğu için felsefede bilginin esas olduğu; edebiyatın ya da romanın böyle bir zorunluluğu olmadığı halde Ahmet Midhat Efendi, romanında bunu da kırarak okuyucularına uzun uzun bilgiler verdiğini de belirtelim.

Kaynakça

1. Ahmet Midhat Efendi, *Diplomalı Kız*, Yayına Hazırlayan: Erol Ülgen, M. Fatih Andı, Kâzım Yetiş, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
2. Ahmet Mithat Efendi, *Felsefe-i Zenan*, Sel Yayıncılık, 2008.
3. Bitik, Başak, *Okurunu Arayan Romanlar: 19.Yüzyıl Osmanlı-Türk Romanlarında Okur Profili*, Yüksel Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
4. Coşkun, Sezai, " Felsefi Mücadelesinde Ahmet Midhat Efendi", Ölümünün 100. Yılında Ahmet Midhat Efendi Sempozyumu, Aydın Üniversitesi Yayınları, 24-25 Aralık 2012.
5. Çıkla, Selçuk, "Ahmet Mithat Efendi'nin Roman Yazma Yöntemi", *TÜBAR-XXXVII* / Bahar 2015.
6. Doğan, Cem, "Doğu İle Batı Arasında Bir Türk Filozofu: Ahmed Midhat Efendi'nin Hayatı Ve Bilimsel/Felsefi Düşünceleri Üzerine", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 17 Sayı: 56, Yaz 2013.
7. Göктаş, İrfan, "Ahmet Mithat Efendi Ve Hikmet-i Cedide", *Atatürk Üniversitesi Türklük Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2010.
8. Gündoğan, Ali Osman: http://web.deu.edu.tr/felsefe/wp-content/uploads/2014/05/Ali.Osman_Gundogan_Felsefe-Edebiyat.Illiskisi.Sorunu.pdf
9. Gündoğan, Ali Osman: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/743/9490.pdf>
10. Karabulut, Mustafa, "Tanzimat Dönemi Türk Romanlarında İstanbul ve Paris'e Bakış", *Erdem Dergisi*, Sayı 56, 2010.

---

¹⁷ Age., s. 108.

11. Koç, Okan, "Toplumsal Değişim Sürecinde Ahmet Mithat Efendi'nin Eğitim Anlayışı", In: 1st International Symposium on Sustainable Development, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, 2009.

12. Korkmaz, Ferhat, "Ölümünün 100 . Yılında Büyük Bir Romancıyı Anmak" The Journal of Academic Social Science Studies JASSS, Volume 5 Issue 5, October 2012.

13. Okay, Orhan, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi*, M.E.G.S.B Yayınları, Ankara 1989.

14. Şeref, İzzet, "Tanzimat Dönemi'nde Bir Aydın Olarak Ahmet Mithat Efendi ve Düşünce", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 7, Sayı 31, 2014

15. Timur, Kemal, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar 1872-1896*, Elips Yayınları, Ankara, 2006.

16. Timur, Kemal, "Tanzimat Dönemi Türk Romanında Din Duygusu ve İnançlar", *Turkish Studies Dergisi*, Sayı 4, 2009.

17. Uludağ, Mehmet Emin, "Ahmet Midhat Efendinin Diplomalı Kız Romanın Çağdaş Eğitim Açısından Çözümlemesi", Ölümünün 100. Yılında Ahmet Midhat Efendi Sempozyumu, Aydın Üniversitesi Yayınları, 24-25 Aralık 2012.

18. Yiğit, Hamide Şule, *Türk Düşünce Tarihinde Ahmet Mithat Efendi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (İslam Felsefesi), Ankara 2006.

19. Yücel, Doğuhan Murat: <http://www.dmy.info/edebiyat-felsefe-iliskisi/>